

Hemşirelik Öğrencilerinin Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet ve Empatik Eğilim İlişkisi

The Relationship of Nursing Students with Cyber Bullying, Cyber Victims and Empatic Tendency

Afitap ÖZDELİKARA

ÖZ

Bu araştırma hemşirelik öğrencilerinin siber zorbalık, siber mağduriyet ve empatik eğilim üzerine etkisini belirlemek amacıyla planlanmıştır. Tanımlayıcı nitelikte gerçekleştirilen araştırma Şubat 2023- Mayıs 2023 tarihleri arasında, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik bölümünde öğrenim gören ve araştırmaya katılmayı kabul eden 302 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Veriler kartopu örneklem metodu ile dijital platform üzerinden toplanmıştır. Araştırmada örneklem seçimine gidilmemiş araştırmaya katılmayı gönüllü kabul eden tüm öğrenciler örnekleme alınmıştır (geri dönüş oranı %70). Veriler, araştırmacılar tarafından oluşturulan Sosyo-demografik veri Formu, üniversite öğrencileri için siber zorbalık ölçeği (Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet) ve empatik eğilim ölçeği ile toplanmıştır. Veriler SPSS 21 programında ortalama, yüzdelik hesaplamaları, Mann Whitney U, Kruskal Wallis testleri ve spearman korelasyon analizi kullanılarak yapılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %80,8'i kadın, %28,5'i birinci sınıf öğrencisi olduğunu bildirmiştir. Öğrencilerin %38,4'ü günün 5-6 saatini internette geçirdiğini, %90,4'ü interneti en çok sosyal ağlar nedeniyle ile kullandığını, sosyal ağları ise %84,8 ile zaman geçirme, %55 sosyal ilişkileri sürdürme ve %53,6 ile araştırma/egitim amacıyla kullandığını bildirmiştir. Öğrencilere sıklıkla kullandıkları sosyal ağlar sorulduğunda %94 ile Instagram, %93,7 ile WhatsApp ve %82,1 ile youtube'un en çok kullanılan sosyal ağlar olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin siber zorbalık yapma ortalama puanı 0 (min-max 0-33), siber mağduriyet ortalama puanı 0 (min-max 0-33) ve empatik eğilim ortalama puanı 66 (min-max 41-92) olarak belirlenmiştir. Siber zorbalık, siber mağduriyet ile empatik eğilim puanları arasında negatif yönde zayıf korelasyon belirlenmiştir ($p<0,05$). İnterneti oyun amacı ile kullanma ile siber zorbalık ve siber mağduriyet durumu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki belirlenmiştir ($p<0,05$). Araştırma sonucunda hemşirelik öğrencilerinin siber zorbalık yapma, siber mağduriyet durumlarının düşük olduğu, empatik eğilimlerinin orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Siber zorbalık, siber mağduriyet ile empatik eğilim arasında negatif yönde bir ilişki bulunurken, oyun oynama amacı ile interneti kullanmanın, siber zorbalık ve siber mağduriyet arasında pozitif ilişki belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Hemşirelik, Siber zorbalık, Siber mağduriyeti empatik eğilim, Üniversite öğrencileri

ABSTRACT

This research was planned to determine the effect of nursing students on cyberbullying, cyber victimization and empathic tendency. The descriptive research was carried out with 302 students who were studying at the Nursing Department of Ondokuz Mayıs University Health Sciences Faculty between February 2023 and May 2023 and accepted to participate in the research. The data were collected via the dijital platform with the snowball sampling method. No sample selection was made for the study and all students who voluntarily agreed to participate in the study were included in the sample (the return rate was 70%). The data were collected with the Socio-demographic Data

Özdelikara A., (2024). Hemşirelik öğrencilerinin siber zorbalık, siber mağduriyet ve empatik eğilim ilişkisi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 14(2), 232-239. <https://doi.org/10.5961/higheredusci.1354087>

Afitap ÖZDELİKARA (✉)

ORCID ID: 0000-0002-5896-9207

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Samsun, Türkiye
Ondokuz Mayıs University, Faculty of Health Sciences, Samsun, Türkiye
afitapozdelikara@gmail.com

Geliş Tarihi/Received : 01.09.2023

Kabul Tarihi/Accepted : 07.06.2024

Bu eser "Creative Commons Atıfı-GayriTicari-4.0 Uluslararası Lisansı" ile lisanslanmıştır.

Form created by the researchers, the cyberbullying scale for university students (Cyberbullying, Cyber Victimization) and the empathic tendency scale. The data are median, percentage calculations, Mann Whitney U, Kruskal Wallis tests and Spearman in SPSS 21 program was done using correlation analysis. 80.8% of the students participating in the study reported that they were women and 28.5% were first-graders. 38.4% of the students reported that they spend 5-6 hours of the day on the Internet, 90.4% use the Internet mostly because of social networks on the other hand, 84.8% reported using social networks for spending time, 55% for maintaining social relationships and 53.6% for research/educational purposes. When the students were asked about the social networks they frequently use, it was determined that the most used social networks were Instagram with 94%, WhatsApp with 93.7% and YouTube with 82.1%. The median score for cyber bullying was 0 (min-max 0-33), the median score of cyber victimization was 0 (min-max 0-33) and the median score of empathic tendency was 66 (min-max 41-92). A negative and low correlation was determined between cyber bullying, cyber victimization and empathic tendency scores ($p < 0.05$). A positive and significant relationship was determined between using the internet for game purposes and cyber bullying and cyber victimization ($p < 0.05$). As a result of the research, it was determined that nursing students' cyber bullying and cyber victimization were low and their empathic tendencies were moderate. While there is a negative relationship between cyber bullying, cyber victimization and empathic tendency, a positive relationship was determined between using the internet for the purpose of playing games, cyber bullying and cyber victimization.

Keywords: Nursing, Cyber bullying, Cyber victims, Empathetic tendency, University students

GİRİŞ

İnternetin günlük yaşamın her alanına nüfus etmesi, internete erişim ve internet kullanımını daha yaygın hâle getirmiştir. Dijital 2023 raporuna göre, 5,16 milyar (%64,4) internet kullanıcısı olduğu, internette geçirilen sürenin 6 saat 37 dakika olduğu, 4,76 milyar insanın (%59,4) sosyal medyayı kullandığı ve en çok kullanılan sosyal medya ağının Facebook olduğu bildirilmektedir. Türkiye nüfusunun genel verilerine bakıldığında ise internet kullanım oranının %83,4 olduğu ve %73,1'inin aktif olarak sosyal medyayı kullandıkları bildirilmektedir. Türkiye'de en çok kullanılan sosyal platform %90,6 ile Instagram, %88,8 ile WhatsApp ve %72,6 ile Facebook olmuştur. Türkiye için internette geçirilen süreye bakıldığında günde 7 saat 24 dakika olarak bildirilmektedir. Dünya ülkeleri arasında Türkiye'nin konumuna bakıldığında, internet kullanımı açısından 37. sırada, internette geçirilen süre bakımından 15. sırada bulunmaktadır (Dijital 2023: Global overview report).

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte artan internet kullanımı, bazı tehdit unsurlarını da beraberinde getirmiştir. Bunlardan biri siber zorbalıktır. Siber zorbalık kavramı, bilgi ve haberleşme teknolojilerinin hızlı büyümesi ve geniş bir alana yayılması ile yakından ilişkilidir. Siber zorbalık, dijital ortamlarda kişiler ya da gruplar tarafından gerçekleştirilen başkalarını rahatsız etmek amacıyla saldırganlık içeren davranışlardır. Siber ortamlarda gerçekleştirilen zorbalıkla uygunsuz çevrimiçi arkadaşlıklar ve ilişkiler kurma, suç niteliği içeren davranışları daha sık yapma, sosyal ortamlardan uzak kalma ve yalnızlık gibi olumsuz etkileri de bulunmaktadır (Chun, Lee, Kim, & Lee 2020). Siber zorbalık, kimliklerini gizleyerek karşısındakini aşağılama, utandırma ve korkutma gibi girişimlerde bulunabilirler. Zaman zaman kıskançlık, tahammülsüzlük, birine karşı örgütlenme gibi nedenlerle kişileri hedef alma görülmektedir. Zorbalık, sanal ortamdaki davranışlarının sonucunda kurbanlarına verdikleri zararı doğrudan görmedikleri için bir bakıma kendilerini vicdan azabından da korumuş olmaktadır. Siber zorbalıkların karşı karşıya kaldıkları kişiler ise siber mağdurları oluşturmaktadır.

Siber mağduriyet; birey ya da grubun, özel ya da tüzel bir kişinin sanal ortamda rahatsız edilmesi ve bunun sonucunda maddi ve manevi olarak zarar görerek mağdur durumuna düşmesi olarak ifade edilmektedir (Arıca, Kınay & Tanrıku, 2012). İletişim çağı olarak adlandırdığımız dijital bağımlılığın gitgide arttığı günümüzde siber zorbalık ve mağduriyet gibi kavramlar internet temelinde küresel bir sorun hâline gelmiştir (Karaca, Mutlu & Gencer, 2021). Literatürde de siber mağduriyetin uluslararası bir fenomen olduğu ve küresel olarak hızla arttığı bildirilmektedir (Chun vd., 2020).

Siber zorbalık uygulayan kişilerle bu zorbalık türünün mağdurları arasındaki iletişimin en önemli olgusu empatidir (Ünlü, Tuna, Özbaş Anbarlı & Tosunay 2018). Empati, bir kişinin kendisini bir başkasının yerine koyabilmesi ve onun duygu, düşünce ve davranışlarını anlayabilmesidir. Empati, Yunanca kökenli empatia kelimesinden köken almakta ve etimolojik olarak "em" ekinin karşılığı "..in içinde, içerde"; "pathia" ekinin karşılığı ise "hissetme" şeklindedir. Tüm bunlardan yola çıkarak empatiyi bir formül ile ifade etmek gerekirse, 'bakmak + görmek + hissetmek + anlamak' olarak da özetlenebilir; bu sürecin sonunun da 'karşıdaki kişiye bedenen yardım/destek ya da sözlü olarak onun anlaşılmasının ifade edilmesi' ile bitmesi öngörülmektedir. Dünyayı başkasının gözünden görmeyi gerektiren empatinin zorbalığın önünde bir engel olabileceği söylenebilir (Ünlü vd., 2018). Empati ve siber zorbalık ilişkisiyle ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında Tamer ve Vatanartran'a göre internet ortamının, yüz yüze görüşmelerdeki gibi yüz ifadelerinin, jest ve mimiklerin gösterilebilmesi için uygun olmaması, yüz yüze iletişimin noksanlığı, gizlilik ve farklı karakterlerin kullanımı, zorbalıkların zorbalığa uğrayanın duygu ve düşüncelerini anlamamaları sonucunu doğurmakta ve bu nedenle mağdurla empati kurmanın zorlaşmakta olduğunu ifade etmektedirler (Ünlü vd., 2018).

Üniversite öğrencileri yaşları gereği fizyolojik, psikososyal ve mesleki pek çok krizi eş zamanlı deneyimleyen bir gruptur. Bu grubun hemşirelik öğrencisi olması, aynı zamanda aldıkları akademik eğitim sonucunda bireysel ve hasta hakları savunuculuğu gibi yükümlülükleri de beraberinde getirmektedir (Topcu,

Uğuryol, Özgür& Polat 2023). Hemşirelik öğrencilerinin müfredatlarında etik, ahlak, hasta savunuculuğu gibi insan hak ve özgürlüklerini önceleyen eğitim programını alan bir grup olduğu ve günümüzde örgün lisans eğitiminin bile sanal iletişim araçları aracılığı ile yürütüldüğü düşünülürken, siber zorbalık, siber mağduriyet ve empati ilişkisi bu grup için çok daha önem kazanmaktadır. Bu nedenle araştırma hemşirelik öğrencilerinde siber zorbalık, siber mağduriyet ve empatik eğilim ilişkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

GEREÇ ve YÖNTEM

Araştırma evrenini Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümünde eğitim gören 592 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada örneklem büyüklüğünün %95 güç oranı ve 0,5 Tip I hata payı ile en az 234 kişiden oluşması gerektiği hesaplanmıştır. Araştırma Şubat 2023- Nisan 2023 tarihleri arasında aktif öğrenciliği devam eden ve araştırmaya katılmayı kabul eden 302 öğrenci ile tamamlanmıştır (geri dönüş oranı %70).

Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanmasında Sosyo-demografik veri formu, Siber zorbalık envanteri ve empatik eğilim ölçeği kullanılmıştır. Veriler dijital anket formu hazırlanarak toplanmıştır. Araştırma verilerinin güvenliğinin sağlanması için dijital anket, öğrencilerin kurum tarafından tanımlanan e-posta hesaplarına açılmış ve tekrarlı yanıtların kısıtlanması seçeneği aktif hâle getirilerek her posta hesabından bir anket doldurulmasına izin verecek şekilde planlama yapılmıştır.

Sosyo Demografik veri formu: Öğrencilerin sosyo-demografik verilerinin sorgulandığı 10 sorudan oluşmaktadır.

Siber Zorbalık Envanteri: Tanırkulu ve Erdur-Baker tarafından 2020 yılında geliştirilen 11 maddeden oluşan envanter, siber zorbalık yapma ve siber zorbalığa uğrama deneyimlerini iki bölümde ölçmektedir. Envanterin iki bölümü de aynı maddelerden oluşmaktadır. Envanterden 0-33 arası puan alınabilmektedir ve alınan yüksek puanlar daha sık siber zorbalık davranışı yapmanın veya daha sık siber mağduriyete uğramanın söz konusu olduğunu göstermektedir. Envanterin siber zorbalık bölümü için iç tutarlılık kat sayısı 0,80 iken siber mağduriyet bölümü için 0,73'tür. Bu araştırmada cronbach alpha sayısı 0,94 olarak belirlenmiştir.

Empatik Eğilim Ölçeği: Dökmen tarafından 1988 yılında empati kurabilme becerisinin ve empati olgusunun duygusal bileşeninin ölçülmesi amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek 20 maddeden oluşan beşli likert tipi (1 tamamen aykırı- 5 oldukça uygun) bir ölçektir. Ölçekten en az 20 puan alınırken en fazla 100 puan alınmaktadır. Ölçekten alınan puanların yüksek olması, empatik eğilimin yüksek olduğu sonucu verirken, alınan puanın düşük olması ise tam tersi sonucu vermektedir. Bu araştırmada cronbach alpha sayısı 0,75 olarak belirlenmiştir.

Verilerin analizi

Veriler SPSS21 paket programında yüzdelik hesaplamaları, Shapiro Wilk testi kullanılarak normalliği değerlendirilerek, ortanca, yüzdelik hesaplamaları, Mann Whitney U, Kruskal Wallis testi ve Spearman korelasyon analizi kullanılmıştır.

Etik

Araştırmanın yapılabilmesi için Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan (2023-1265) ve ilgili kurumdan yazılı (E-82204150-044-399614), katılımcılardan dijital form aracılığı ile yazılı izin alınmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları:

İlgili araştırma çalışılan örneklem ile sınırlıdır, coğrafi, kültürel ve sosyodemografik değişimler nedeniyle genellemez. Ayrıca ilgili araştırmanın veri toplama yöntemi Türkiye'de gelişen 6 Şubat depremi nedeniyle dijital platforma taşınmak durumunda kalmıştır. Alınan tüm veri güvenlik önlemlerine karşı dijital veri toplama yönteminin bir sınırlılık olduğu düşünülmektedir. Öte yandan siber zorbalık envanteri (siber zorbalık ve siber mağduriyet) iki bölümden oluştuğu için aynı ölçme aracının iki bölümü arasında muhtemel yüksek ilişki belirleneceği için korelasyon analizi yapılmamıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin %80,8'i kadın, %28,5'i birinci sınıf öğrencisi olduğunu %67,5'i annesinin %49'u babasının ilköğretim mezunu olduğunu bildirmiştir. Öğrencilerin %38,4'ü günün 5-6 saatini internette geçirdiğini, %90,4'ü interneti en çok sosyal ağlar nedeniyle kullandığını bildirmiştir. Öğrencilerin %99'u bir sosyal medya hesabına sahip olduklarını ve %84,8 ile en çok zaman geçirme nedeniyle kullandıklarını ve %94 ile en sık Instagram platformunu kullandıklarını bildirmiştir (Tablo 1).

Tablo 2'de öğrencilerin ölçek puanlarına ait ortanca ve korelasyon analizleri verilmiştir. Buna göre siber zorbalık ortanca puanı 0 (min-max 0-33), siber mağduriyet ortanca puanı 0 (min-max 0-33) ve empatik eğilim ortanca puanı 66 (min-max 41-92) olarak belirlenmiştir. Siber zorbalık ile empatik eğilim ve siber mağduriyet ile empatik eğilim arasında negatif yönde anlamlı ilişki belirlenmiştir ($r:-0,121$, $p:0,35$; $r:-0,146$, $p:0,012$).

Tablo 3'de öğrencilerin bazı değişkenlere göre ölçek puanları verilmiştir. Buna göre siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının cinsiyet değişkeninden etkilendiği ve erkek öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet ölçeklerinden aldıkları sıra ortalamasının daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Empatik eğilim ölçeği puanının ise baba eğitim durumu değişkeninden etkilendiği aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Aradaki istatistiksel anlamlılığın babası üniversite mezunu ve ilköğretim mezunu olan öğrencilerden kaynaklandığı ve babanın eğitim düzeyi arttıkça empatik eğilim ortanca puanının arttığı belirlenmiştir ($p<0,05$).

Yapılan korelasyon analizlerine göre, siber zorbalık ve siber mağduriyet ile oyun amacıyla internet kullanımı arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki belirlenmiştir ($r:0,132$, $p:0,022$; $r:0,184$, $p:0,001$) (Tablo4).

TARTIŞMA

Öğrencilerin ölçek puanlarına bakıldığında siber zorbalık yapma ve siber mağduriyete uğrama durumlarının düşük olduğu belirlenmiştir (Tablo 2). Akarsu ve arkadaşlarının (2022) çalış-

Tablo 1: Katılımcılara Ait Sosyodemografik ve İnternet Kullanım Verilerinin Dağılımı

Değişkenler	n	%	Değişkenler	n	%
Cinsiyet			Sosyal medya hesabına üyelik		
Kadın	244	80,8	Evet	299	99
Erkek	58	19,2	Hayır	3	1
Sınıf			Sosyal medyayı kullanma amacı*		
1.Sınıf	86	28,5	Zaman geçirme	256	84,8
2.Sınıf	84	27,8	Sosyal ilişkileri sürdürme	166	55
3.Sınıf	73	24,2	Araştırma/Eğitim	162	53,6
4.Sınıf	59	19,5	İçerik paylaşma	123	40,7
Anne eğitim durumu			Başkalarını izleme	102	33,8
Okur yazar değil	11	3,6	İlgi çeken gruplara katılma	38	12,6
Okur- yazar	12	4	Arkadaş edinme	26	8,6
İlköğretim	204	67,5	Başkaları tarafından tanınma	10	3,3
Lise	54	17,9	Kullanılan sosyal medya hesapları*		
Üniversite	21	7	Instagram	284	94
Baba eğitim durumu			Whatsapp	283	93,7
İlköğretim	148	49	Youtube	248	82,1
Lise	84	27,8	Twitter	165	54,6
Üniversite	70	23,2	Snapchat	155	51,3
Günlük internet kullanma süresi			Telegram	82	27,2
1-2 saat	11	3,6	Pinterest	79	26,2
3-4 saat	106	35,1	Facebook	59	19,5
5-6 saat	116	38,4	Tiktok	34	11,3
7 saat ve üzeri	69	22,8	Linkedin	12	4
İnterneti kullanma amacı*			Blog	6	2
Sosyal ağ	273	90,4	Googleplus	3	1
İletişim	208	68,9			
Film	205	67,9			
Araştırma	104	65,6			
Müzik	177	58,6			
Oyun	79	26,2			

*Birden fazla cevap işaretlenmiştir.

Tablo 2: Ölçek Puanlarına Ait Ortanca ve Korelasyon Analizleri*

	Ortanca	Min-Max	Empatik eğilim
Siber zorbalık	0,0	0-33	r:-0,121 p:0,035
Siber mağduriyet	0,0	0-33	r:-0,146 p:0,012
Empatik eğilim	66,00	41-92	

*Spearman korelasyonu.

masında da bu araştırma sonucuna benzer şekilde üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının düşük olduğu bildirilmiştir. Rodop, Yıldırım, Yıldız & Hanif, (2022) üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada öğrencilerin önemli düzeyde siber zorbalık yaptıkları ve daha yüksek oranda siber mağduriyete uğradıkları bildirilmektedir. Dursun,

Gökçe, & Aytaç, (2020) ise öğrencilerin %41,8'inin son 6 ay içinde siber zorbalığa en az bir kez maruz kaldığı ve %47 gibi önemli bir kısmının siber zorbalığa tanık olduğu tespit edilmiştir. Kanada'da üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada öğrencilerin yüzde otuzu son altı ay içinde bir tür siber saldırı deneyimlediğini, beşte biri siber saldırganlığın bir biçimini sürdürdüğünü ve bir siber saldırganlığa tanık olduğunu bildirmiştir (Mishna vd., 2018). Literatürde üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmalarda siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin farklı bulgular göze çarpmaktadır. Şüphesiz ki siber zorbalık ve siber mağduriyet çok fazla faktörden etkilenmektedir. Sosyal medya bağımlılığı, sanal ortamda girilen siteler kadar kişinin maneviyatı, dindarlık seviyesi, duygusal zekâsı, çocukluk travmaları, aile yapısı gibi çok fazla sayıda bileşen bu süreci etkilemektedir (Akarsu vd., 2022; Çimke & Cerit, 2021; Erbiçer, 2019; Şimşek, Şahin & Evli, 2019). Bu durumun sonucu bu yönde etkilediği

Tablo 3: Öğrencilerin Bazı Değişkenlerine Göre Ölçek Puanlarının Dağılımı

Değişkenler	Siber Zorbalık		Siber Mağduriyet		Empatik Eğilim	
	Ortanca	Sıra Ort.	Ortanca	Sıra Ort.	Ortanca	Sıra Ort.
Cinsiyet						
Kadın	0 (0-33)	144,08	0 (0-33)	146,04	66 (41-92)	155,26
Erkek	0 (0-22)	182,72	0 (0-22)	172,23	64 (48-84)	133,17
Test istatistiği	U: 5265,5		U: 5744,0		U: 8 081,0	
p	0,000		0,008		0,082	
Sınıf						
1.Sınıf	0 (0-22)	154,42	0 (0-22)	153,83	65,5 (41-84)	141,69
2.Sınıf	0 (0-16)	161,03	0 (0-17)	149,34	66 (48-89)	155,77
3.Sınıf	0 (0-7)	139,28	0 (0-29)	152,62	64 (50-85)	151,02
4.Sınıf	0 (0-33)	148,79	0 (0-33)	147,21	66,5 (42-92)	157,87
Test istatistiği	KW:4835		KW:0,427		KW:1,602	
p	0,184		0,935		0,659	
Anne eğitim durumu						
Okur yazar değil	0 (0-7)	156,95	0 (0-13)	138,68	60 (48-82)	106,09
Okur- yazar	0 (0-5)	143,92	0 (0-11)	161,92	68 (51-81)	174,79
İlköğretim	0 (0-33)	152,70	0 (0-33)	151,66	65,5(41-92)	145,86
Lise	0 (0-22)	149,66	0 (0-22)	149,89	67 (52-87)	171,70
Üniversite	0 (0-7)	146,07	0 (0-5)	147,71	66 (54-85)	157,36
Test istatistiği	0,519		0,761		7,716	
p	0,972		0,944		0,1503	
Baba eğitim durumu						
İlköğretim	0 (0-33)	144,39	0 (0-33)	149,15	64 (42-92) ^{ab}	136,31
Lise	0 (0-22)	161,28	0 (0-22)	159,18	66 (41-87) ^{abc}	150,05
Üniversite	0 (0-16)	154,80	0 (0-22)	145,01	69 (50-85) ^{ac}	183,18
Test istatistiği	3,996		1,883		13,821	
p	0,136		0,6390		0,001	
Günlük internet kullanma süresi						
1-2 saat	0 (0-7)	145,27	0 (0-13)	140,50	70 (51-79)	185,59
3-4 saat	0 (0-16)	152,68	0 (0-22)	149,12	67 (42-87)	156,68
5-6 saat	0 (0-13)	144,26	0 (0-14)	145,94	65,5 (41-92)	150,13
7 saat ve üzeri	0 (0-33)	162,85	0 (0-33)	164,27	64 (48-86)	138,31
Test istatistiği	3,813		3,618		3,669	
p	0,282		0,306		0,299	

*Aynı gruplar arasında fark yoktur. U: Mann Whitney U, KW: Kruskal Wallis.

Tablo 4: Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet İle İnterneti Kullanma Amacı Arasındaki Korelasyon Analizi*

		Araştırma	Sosyal ağ	İletişim	Oyun	Müzik	Film
Siber zorbalık	r	-0,071	0,075	-0,069	0,132	-0,032	-0,005
	p	0,218	0,196	0,233	0,022	0,584	0,928
Siber mağduriyet	r	0,096	0,028	0,088	0,184	0,088	0,066
	p	0,096	0,630	0,127	0,001	0,128	0,251

*Spearman korelasyonu.

düşünülmüştür. Araştırmada öğrencilerin empatik eğilimlerinin orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Hemşirelik öğrencileri ile yapılan araştırmalarda benzer sonuçlar sıkça bildirilmektedir (Babur & Özdelikara, 2020; Er Korucu, Çekiç, & Uslu Şahan, 2021; Eren & Gürhan, 2021). Araştırmanın bu sonucu literatür ile uyumludur.

Araştırmada siber zorbalık ile empatik eğilim arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre empatik eğilim arttıkça siber zorbalığın azaldığı söylenebilir. Literatürde bu sonucu destekler nitelikte empatik eğilimin az olmasının siber zorbalık davranışlarını artırdığı bildirilmektedir (Bakioglu & Çapan, 2019; Ceylan & Yalcin, 2017). Donat, Willisch ve Wolgast (2023), yaptıkları araştırmada empatiyi benimseyen öğrencilerin siber zorbalık eylemlerinin azaldığını bildirmiştir. Empatinin, genel olarak saldırgan davranışlardan kaçınmaya yardımcı olabileceği ve toplum yanlısı davranışlar için gerekli olduğu ifade edilmektedir. Öte yandan empatik eğilimin yüksek olmasının, bireylerin saldırganca davranışlarının karşı tarafta yol açabileceği olası zararları tahmin etmelerine fırsat sağladığı için saldırganlığı azalttığı ifade edilmektedir (Peker, Eroğlu & Ada, 2012). Empati, başkalarının duygularının ve bakış açılarının farkında olmayı gerektirir. Ancak sanal ortamlardaki uyarı yetersizliği, yüz, jest ve mimiklerin yeterince izlenememesi ve çoğu zaman farklı kimliklerin kullanılması empati kurmayı güçleştirirken siber zorbalığa zemin hazırlamaktadır. Araştırmanın bu sonucu literatür ile uyumludur.

Siber mağduriyet ile empatik eğilim arasında da negatif yönlü anlamlı ilişki belirlenmiştir. Empatik eğilim arttıkça siber mağduriyetin azaldığı söylenebilir. Literatürde de empatik eğilim ile siber mağduriyetin ters yönde birbirlerini etkilediği ve empatik eğilim düştükçe siber mağduriyetin arttığı bildirilmektedir (Peker vd., 2012; Yardım, 2022). Empatik eğilim ve siber mağduriyet arasında ilişki olmadığı yönünde sonuçlarda bildirilmiştir (Ceylan & Yalcin, 2017; Segura, Estévez, & Estévez, 2020). Bu konudaki mevcut bilimsel literatür çok sınırlıdır, bu araştırmada empatik eğilimin siber zorbalığa maruz kalmaktan koruyan bir durum olduğu söylenebilir. Empatik eğilimi yüksek olan kişiler yakın ilişkiler kurarak bu ilişkileri sürdürülebilen becerisine sahiptirler. İnsanlarla yakın sosyal ilişkiler kurma ve sürdürmenin ise siber mağduriyeti azalttığı bildirilmektedir (Dilmaç, 2009). Öte yandan empatinin negatif ve pozitif yönlerinin olduğu bilinmektedir (Yılmaz, 2018). Bu doğrultuda empatik eğilim, bireylerin karşısındaki kişilerin negatif ve pozitif hislerini hissedebilme ve anlayabilmelerine olanak tanıyacaktır. Bu durumun olası riskleri öngörmelerine ve kendilerini korumalarına olanak sağladığı düşünülebilir.

Öğrencilerin bazı değişkenlerine göre ölçek puanlarına bakıldığında; siber zorbalık ve siber mağduriyetin cinsiyet değişkeninden etkilendiği ve erkek öğrencilerin sıra ortalamalarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Tablo 3). Bu durum erkek öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyeti daha çok deneyimledikleri şeklinde yorumlanabilir. Demircan, Işık, ve Gürhan (2022), çalışmasında bu çalışma sonucuna benzer şekilde siber zorbalığın cinsiyet değişkeninden etkilendiği sonucuna ulaşmıştır. Dursun ve arkadaşları ise cinsiyetin, siber mağduriyete uğrama konusunda önemli bir etken olduğunu bildirmiştir (Dursun

vd., 2020). Shannen, Kim ve Lee, (2021) ise bu sonuçların aksine siber zorbalık ve siber mağduriyetin cinsiyet değişkeninden etkilenmediğini bildirmiştir. Farklı ülkelerden 64 araştırmanın yer aldığı meta analizde araştırmaların %42,2'si cinsiyet değişkenine göre siber zorbalık ve siber mağduriyetin farklılık gösterdiğini bildirirken, %17,2'si cinsiyetlere göre fark olmadığını bildirmiştir. Ayrıca aynı meta analizde kadınlarda siber mağduriyet oranının yüksek olduğu bildirilirken, erkeklerde siber zorbalık durumunun daha yüksek olduğu bildirilmiştir (Chun vd., 2020). Literatürde bu konuda farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu konu üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde siber zorbalık ve siber mağduriyetin cinsiyete ilişkin kültürel ve toplumsal durumlardan etkilenebileceği bildirilmiştir (Demircan vd., 2022; Dursun vd., 2020). Bizim kültürümüzde algılanan toplumsal cinsiyet rolleri, ataerkil toplum yapısının sonuçları etkilediği düşünülmüştür. Bu araştırmada erkeklerde siber zorbalık deneyiminin fazla görülmesi ataerkil toplum yapısı ve toplumda erkeğe atfedilen rollerle ilişkilendirilirken, siber mağduriyetin erkeklerde çok görülmesi ise kadınların siber mağduriyet durumunu gizleme olasılıklarının olabileceği ve siber zorbalıkla paralel olarak erkeklerin siber mağduriyete daha fazla uğramalarının bir sonucu olduğu düşünülmüştür.

Öğrencilerin empatik eğilim puanlarının ise babanın eğitim durumu değişkeninden etkilendiği belirlenmiştir. Buna göre babanın eğitim düzeyinin artması ile beraber empatik eğilimin arttığı belirlenmiştir. Literatürde baba eğitim düzeyinin empatik eğilimi etkilemediğine yönelik sonuçlar bulunmaktadır (Bekmezci, Yurtaş ve Özkan, 2015; Canbulat, Küçükkaragöz, Erdoğan, & Yeşiloğlu, 2015; Cangür, Ateş, Dindar vd., 2020; Yurdakal & Erol, 2016). Araştırmanın bu sonucu literatür ile farklılık göstermektedir. Empatinin farklı alt boyutları bulunmaktadır ve birçok faktörden etkilenmektedir. Empati öğretilebilen ve gözlenebilen bir davranıştır (Karaca vd., 2017). Empatik eğilimin anne, babanın tutumu, mesleği gibi değişkenlerden etkilendiği bildirilmektedir (Yurdakal & Erol, 2016). Avcı, Aydın ve Özbaşaran (2013) hemşirelik öğrencileri ile yaptıkları çalışmada babanın eğitim düzeyinin empatik eğilim ile ilişkili özgeciliği etkilediğini bildirmiştir. Koç (2016), eğitim gerektiren (hekim, öğretmen, avukat vb.) işleri yapan kişilerde serbest meslek çalışanlarına göre empatik eğilimin yüksek olduğu bildirilmiştir. Babanın eğitim düzeyinin meslek, ekonomik koşullar, çocukların eğitim olanaklarına ulaşım gibi ailesel süreçleri etkilediği bilinmektedir. Dolayısıyla empatik eğilimin, babanın eğitim düzeyinden etkilenme durumunun öğrencilerin yaşam koşulları ve aile içinde gözlemlenen babanın empatik eğilime yönelik davranışları ile ilişkili olabileceği düşünülmüştür.

Araştırmada interneti oyun oynamak amaçlı kullanma ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir (Tablo 4). Oyun oynama arttıkça siber zorbalık ve siber mağduriyetin arttığı söylenebilir. Bu araştırma sonucuna benzer şekilde oyun amaçlı internet kullanımının siber zorbalık ve siber mağduriyeti artırdığı bildirilmektedir (Yardım, 2022). Bir başka araştırmada çok oyunculu oyunlarda kişinin, aşağılanma ve duygusal zarar görme ihtimali nedeniyle kaygı yaşadığı bildirilmiştir (Altınışık, 2021). Peker, Eroğlu ve Ada (2012), yaptıkları çalışmada internette çevrimiçi oyun

oyunmanın siber zorbalık ve siber mağduriyeti artırdığını bildirmiştir. Literatürde internet oyunu oynamanın, siber zorbalık ve siber mağduriyet artırdığına yönelik sonuçlar bulunmaktadır (Bayraktar & Dalmaç Polat, 2016; Bekir, Kuşçi & Bayram Arlı, 2021). Günümüzde internet oyunları rekabeti ve etkileşimi artırabilmek için çevrimiçi platformlarda sıklıkla oynanmaktadır. Oyunun yarattığı rekabet ve stres çoğu zaman saldırgan davranışları da tetiklemektedir. Çevrimiçi ve çok oyunculu oyunlarda oyuncuyu dışlama, oyundan attırma gibi durumlar da görülebilmektedir. Dolayısıyla oyun amaçlı interneti kullanan bireylerde siber zorbalık davranışı görülebileceği gibi başkaları tarafından da siber mağduriyete uğramaları olası bir durumdur.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Hemşirelik öğrencilerinin siber zorbalık yapma, siber mağduriyete uğrama durumlarının düşük olduğu, empatik eğilimlerinin ise orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Siber zorbalık ve siber mağduriyet ile empatik eğilimin bir birine aksi yönde hareket ettiği belirlenmiştir. Oyun amaçlı interneti kullanan öğrencilerin daha fazla siber zorbalık yaptıkları ve daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları belirlenmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda; Siber zorbalık yapma ve siber mağduriyete uğramanın önündeki engellerden biri olarak empatik eğilimin artırılarak öğrencilerde empatik becerilerin geliştirilmesine yönelik eğitimlerin müfredat programlarına yerleştirilmesi ya da buna yönelik farkındalık çalışmalarının yapılması önerilmektedir. Ayrıca tüm öğrencilerle beraber özellikle internet ortamını oyun amaçlı kullanan öğrenciler için, siber mağduriyet durumunda izleyecekleri yol haritasını içeren siber güvenlik konularına ilişkin bilgilendirmelerin yapılarak, dijital okur yazarlığın geliştirilmesine yönelik eğitimlerin oryantasyon programı içerisinde ya da müfredat programlarına dahil edilmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Akarsu, Ö., Budak, M. İ., & Okanlı, A. (2022). The relationship of childhood trauma with cyberbullying and cyber victimization among university students. *Archives of Psychiatric Nursing*, 41, 181–187. <https://doi.org/10.1016/j.apnu.2022.06.004>
- Altınışık, C. (2021). İki farklı türdeki çok oyunculu video oyununda siber zorbalığın kurban üzerine etkisi. *Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*.
- Arıcak, O. T., Kinay, H., & Tanrikulu, T. (2012). Siber zorbalık ölçeğinin psikometrik bulguları. *Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 101–114. <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuayefd/article/view/1023017933>
- Avcı, D., Aydın, D., & Özbaşaran, F. (2013). Hemşirelik öğrencilerinde empati özgeçicilik ilişkisi ve özgeci davranışın bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Balikesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 108–113.
- Babur, S., & Özdelikara, A. (2020). Hemşirelik öğrencilerinin merhamet düzeyi ve empatik eğilim ilişkisi. *Acibadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(2), 342–349. <https://doi.org/10.31067/0.2020.271>
- Bakioglu, F., & Çapan, B. E. (2019). Moral disengagement and cyber bullying, a mediator role of emphatic tendency. *International Journal of Technoethics*, 10(2), 22–34. <https://doi.org/10.4018/IJ.T.2019070102>

- Bayraktar, S., & Dalmaç Polat, Z. (2016). Ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyet ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi. *Mediterranean Journal of Humanities*, 6(1), 115–132. <https://doi.org/10.13114/mjh.2016119293>
- Bekir, S., Kuşçi, İ., & Bayram Arlı, N. (2021). Ortaokul öğrencilerinde siber zorbalık/mağduriyetle duygusal zekâ arasındaki ilişkide internet oyun oynama bozukluğunun aracı rolü. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 54, 217–238.
- Bekmezci, H., Yurttaş, Ç. B. & Özkan H. (2015). Ebelik bölümü öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerinin belirlenmesi. *Hsp*, 2(1), 46–54.
- Canbulat, T., Küçükkaragöz, H., Erdoğan, F., & Yeşiloğlu, A. (2015). Sınıf öğretmeni adaylarında empatik eğilim düzeyi ve geleceğe dönük beklenti. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 175–177. <https://doi.org/10.14686/buefad.v4i2.5000145067>
- Cangür, Ş., Ateş, A., Dindar, B., Göksu, B., Çürükoğlu, B., Han, D., Adanur, H., & Elmas, N. (2020). İki farklı fakültede öğrenim gören öğrencilerin empati düzeyleri. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 150–163.
- Ceylan, V., & Yalcin, M. (2017). The effect of empathic tendency and various sociodemographic variables on cyber bullying and cyber victimization. III. Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Eğitim ve Sosyal Bilimler Sempozyumu, 115–116. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.15380.14725>
- Chun, J., Lee, J., Kim, J., & Lee, S. (2020). An international systematic review of cyberbullying measurements. *Computers in Human Behavior*, 113, 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106485>
- Çimke, S., & Cerit, E. (2021). Social media addiction, cyberbullying and cyber victimization of university students. *Archives of Psychiatric Nursing*, 35(5), 499–503. <https://doi.org/10.1016/j.apnu.2021.07.004>
- Demircan, Ü., Işık, M., & Gürhan, N. (2022). Üniversite öğrencilerinde sosyal medya bağımlılığı ve siber zorbalık arasındaki ilişki. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(2), 596–609.
- Dijital 2023: Global overview report. <https://wearesocial.com/wp-content/uploads/2023/03/Dijital-2023-Global-Overview-Report.pdf> Erişim:28.07.2023
- Dilmaç, B. (2009). Sanal zorbalığı yordayan psikolojik ihtiyaçlar : Lisans öğrencileri için bir ön çalışma. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 9(3), 1291–1325.
- Donat, M., Willisch, A., & Wolgast, A. (2023). Cyber-bullying among university students: Concurrent relations to belief in a just world and to empathy. *Current Psychology*, 42(10), 7883–7896. <https://doi.org/10.1007/s12144-022-03239-z>
- Dökmen, Ü. (1988). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2(1-2); 155-190.
- Dursun, S., Gökçe, A., & Aytaç, S. (2020). Siber Zorbalık: Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *International Journal of Social Inquiry*, 13(2), 465–485. <https://doi.org/10.37093/ijsi.837694>
- Er Korucu, A., Çekiç, Y., & Uslu Şahan, F. (2021). Hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilimleri ve bireyselleştirilmiş bakım algıları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 14(4), 370–378. <https://doi.org/10.46483/deuhfed.984305>
- Erbıçer, E. S. (2019). Siber zorbalık ve siber mağduriyetin sosyal uyuma ve bazı demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 49, 190–222. <https://doi.org/10.9779/pauefd.559831>

- Eren, H. K., & Gürhan, N. (2021). Determination of the relationship between the beliefs of nursing students toward mental illnesses and their empathic tendency levels. *Perspectives in Psychiatric Care*, 57(3), 1034–1040. <https://doi.org/10.1111/ppc.12654>
- Karaca, A., Açıkgöz, F., & Akkuş, D. (2017). Eğitim ile empatik beceri ve empatik eğilim geliştirilebilir mi?: Bir sağlık yüksekokulu örneği. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(3), 118–122.
- Karaca, M., Mutlu, T., & Gencer, G. (2021). Siber mağduriyet: Kavramsal bir çalışma. *Anadolu Akademik Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 177–191.
- Koç, M. (2016). Demografik özellikler ile empatik eğilim arasındaki ilişki: Yetişkinler üzerine ampirik bir araştırma. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(9), 25–47.
- Mishna, F., Regehr, C., Lacombe-Duncan, A., Daciuk, J., Fearing, G., & Van Wert, M. (2018). Social media, cyber-aggression and student mental health on a university campus. *Journal of Mental Health*, 27(3), 222–229. <https://doi.org/10.1080/09638237.2018.1437607>
- Peker, A., Eroğlu, Y., & Ada, Ş. (2012). Ergenlerde siber zorbalığın ve mağduriyetin yordayıcılarının incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 185–206.
- Rodop, Ş., Yıldırım, S., Yıldız, P. D., & Hanif, A. G. (2022). Üniversite Öğrencilerinde Siber Zorbalık: Başa Çıkma Stratejileri, Değer Yönelimleri ve Akademik Başarılarıyla İlişkileri. *Gençlik Araştırmaları Dergisi* 10(26), 0–2.
- Segura, L., Estévez, J. F., & Estévez, E. (2020). Empathy and emotional intelligence in adolescent cyberaggressors and cybervictims. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(13), 1–14. <https://doi.org/10.3390/ijerph17134681>
- Shannen, T., Kim, S. J., & Lee, J. (2021). Empathy, cyberbullying, and cybervictimization among Filipino adolescents. *Child Health Nursing Research*, 27(1), 65–74. <https://doi.org/10.4094/chnr.2021.27.1.65>
- Şimşek, N., Şahin, D., & Evli, M. (2019). Internet addiction, cyberbullying and victimization relationship in adolescents: A sample from Turkey. *Journal of Addictions Nursing*, 30(3), 201–210. <https://doi.org/10.1097/JAN.0000000000000296>
- Tanrikulu İ & Erdur-baker Ö. (2020): Psychometric properties of a Cyberbullying Inventory for University Students. *British Journal of Guidance & Counselling*, 49(1):1-14. DOI: 10.1080/03069885.2020.1775174
- Topcu, E. M., Uğuryol, M., Özgür, G., & Polat, E. (2023). Öğrenci hemşirelerin siber zorbalık durumlarının ve etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Hemşirelik Bilimi Dergisi*, 6(1), 10–17. <https://doi.org/10.54189/hbd.1140587>
- Ünlü, S., Tuna, Y., Özbaş Anbarlı, Z., & Tosunay, D. (2018). Ergenlerde empati ve siber zorbalık-siber mağduriyet ilişkisi:Eskişehir’de özel okul öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(17), 37–58.
- Yardım, T. E. (2022). Çevrimiçi oyun oynayan üniversite öğrencilerinin siber zorbalık/mağduriyet düzeyleri ile empati arasındaki ilişkinin incelenmesi. İçinde İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Yılmaz, H. (2018). Pozitif ve negatif yönelimli bilişsel,duyuşsal ve somatik empati ölçeği: Çocuk ve ergen sürümünün Türk kültürüne uyarlama çalışması. *Yaşam Becerileri Psikolojisi Dergisi*, 2(4), 319–344. <http://dergipark.gov.tr/ybpd>
- Yurdakal, İ. H., & Erol, A. (2016). Öğretmen adaylarının empatik eğilim düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. XV. Uluslararası Katılımlı Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu, 1623–1634.